

Tomas Sančez

Dan pčela

Preveo s engleskog
Milan Đurić

Beograd
2012
DERETA

Za tri muze i A. Grina

PRVI DEO OTKRICE

Francisko Zermano je veliki slikar, jedan od najinovativnijih umetnika svih vremena. Među brojnim radovima koji su napisani o njegovom ogromnom umetničkom opusu, a kojima sam i ja doprineo dvema skromnim knjigama, uopšte nema nagoveštaja da je postigao išta manje od definisanja našeg osećaja modernog. Zermanova vizija je unapred oblikovala budućnost, prizivala njen oblik i svrhu, prevodila to ljudima. Od jedinstvenog trenutka prvog plača bebe do gradova sa monolitnim soliterima, stvorenih između dva svetska rata, Zermano je sve to zabeležio; ipak, ostale su misterije koje se odnose na njegov privatni život. Većina ovih misterija može da se razjasni ili razumno objasni teorijama umetnosti, psihologije, čak i teologije. Jedna misterija prkosila je svim tumačenjima, svetlucala poput nagrade nedostižne naučnicima i biografima – ona o Zermanovom odnosu sa Luizom Kolar. Posle svih ovih godina, istina sada može biti obelodanjena. Ta priča je nešto poput avanture, jedne u kojoj sam i sâm sudelovao, jer sam ja taj koji je došao do otkrića koje je sve promenilo.

Istinu sam otkrio sasvim slučajno. Da nije bilo kvrge na putu koja je srećno dovela do slučajnog otkrića, ova bi priča bila zauvek izgubljena, pošto je prošlo pola veka od kratkog perioda koji su Zermano i Luiza proveli zajedno. Zermano je sada već u podmaklim godinama, i povukao se iz javnosti. Stručnjaci iz celog sveta su nadugačko i naširoko istraživali ono što je ostavio za sobom, činjenice i artefakte njegove epohe. S druge strane, Luizin život, nakon što je nestala iz centra pažnje kojom je Zermano bio okružen, nije predstavljao ništa više od intrigantne fusnote. Jer, nije li ona bila prosto njegova ljubavnica? U kakvoj je zabludi bio svet, kako je izuzetna prava istina.

Svet je mislio da je Zermano odavno završio sa svojom predivnom odbačenom Luizom, muzom čije su telo i duh nekada razbuktavali njegovu inspiraciju. Istoričari su zabeležili da je Zermano bacio Luizu s visina njenih ženskih moći kako bi je proždrali vukovi vremena. Istoričari pojma nemaju. Ono što sada može da se razotkrije, jeste privatni svemir u kome su smrtnici najranjiviji. Iako nije Zermano bio taj koji mi je ukazao na istinu, i mada sam bivao u Zermanovoj situaciji dok sam se bavio istraživanjem njegovog života, ni sam nisam bio svestan toga. Na kraju je Luiza bila ta koja je ostavila zaveštanje. Luiza je pokazala put.

Zermanove slike Luize su me privukle njoj. Zračila je mesečevom snagom, pa ipak je njena poza uvek ostajala prirodna. Oni koji su studirali Zermanov život ili tvrdili da su bili u vezi s njim, nikada nisu mogli da shvate zašto je otišao od takve žene. Sve druge žene, supruge i ljubavnice, za Zermana su bile samo stvar apetita; Luiza je bila gozba. To je nedavno potvrdio naučnik s drugog univerziteta, koji je primenom infracrvene fotografije dokazao da su sve kompozicije kasnijih Zermanovih slika započinjale figurom jedne žene. Figura je onda bila preobražavana, bilo do apstraktnog ili rudimentarno figurativnog, nikada ne odujući identitet originalnog izvora. Zermano je bio pravi majstor u svom lukavstvu, tako izvrsno licemeran u egzekuciji, da niko sem njega nije znao za tu figuru, strasnu uspomenu od koje su se svi ostali udaljili. Broj slika za koje je infracrvenim svetlom utvrđeno da su bile komponovane na ovaj način, sada iznosi dve stotine, uključujući i monumentalno platno naslikano u Parizu 1941. godine, koje je oslikavalo užas modernog rata, *Arhandel Gavri- lo bukti niz nebo*.

Luiza je do sada bila posmatrana isključivo u romantičnom svetlu, kao tragična žena slomljena ljubavlju velikog čoveka. Smatrana je jednom od onih žena koje, kada se nađu na životnom raskršću, sreću pravog muškarca u pogrešno vreme i koje se usled zbnjenosti u srcu okreću u stranu. Takve žene, kako se obično misli, svoju grešku otkriju mnogo godina kasnije kada se probude u šupljem braku, iskorače iz kreveta punog prekršenih obećanja, i u mislima se vrata na ono što se moglo desiti da se nisu okrenule od pravog čoveka. Takvo ustaljeno shvatanje u ovom slučaju zapravo ne podržavaju činjenice.

Priča o Luizi ima više zajedničkog s onom o ekscentričnoj engleskoj nevesti koja je sada slavna u savremenom folkloru.

Jednog sunčanog dana, engleska nevesta je u kapeli čekala s porodicom i prijateljima dolazak svog budućeg muža. Čekala je satima, odbijajući da poveruje u istinu. Čekala je sve dok sunce nije zašlo i dok njena porodica i prijatelji nisu otišli, znajući da mladoženja nikada neće doći. Nevesta se vratila do roditeljske kuće, ali nije ušla u nju. Otišla je u baštu iza kuće i, još uvek u venčanici, sagradila sklonište od grana i grančica, i prespavala tu noć na sveže isečenim granama. Nikada ponovo nije kročila u roditeljsku kuću. Pošto su godine prolazile, njeni roditelji su umrli i ona je nasledila kuću, ali je sklonište u bašti postalo njen dom, namešten iscepanim automobilskim sedištimama i poduprt međusobno pričvršćenim starim kišobranima raznih boja. Nevesta je čekala u toj bašti trideset pet godina, sve dok je mladoženja smrti nije odveo da s njim provede večnost. Ima nešto od Luize u toj ženi, u tome što je Luiza izabrala da živi u svojoj duhovnoj bašti, gajeći svoju samoću i pronalazeći sebe. Ono što je izraslo u Luizinoj bašti u istoj je meri zapanjujuće i dugovečno koliko i Zermanove slike koje vise u velikim svetskim muzejima.

Da nije bilo mog slučajnog otkrića, istina o Luizinom vrtu možda nikada ne bi procvetala. Naučnici i biografi oduvek su verovali da je Zermano odveo Luizu u Provansu za vreme katastrofalnih događaja početkom Drugog svetskog rata. Vladalo je mišljenje, i nikada do sada nije bilo opovrgnuto, da je Zermano nakon njihove poslednje zajedničke nedelje odveo Luizu iz Nice i ostavio je u Vil Ružu. Došlo je kao iznenađenje kada sam nakon njene smrti saznao da je Luiza neprepoznata proživela svoj život u srednjovekovnom selu Reinj, na vrhu brda, daleko na naspramnoj strani doline od Vil Ruža. Mediji su pomahnitali, senzacionalistički se vraćajući na Zermanov period sa Luizom, opisujući je kao najslavniju povučenu muzu u istoriji. Njeni portreti koje je naslikao Zermano bili su upotrebljeni kao ilustracije senzacionalne priče. Gde god se okrenete, vizije Luize uzdizale su se poput anđeoskih duhova sa televizijskih ekrana, omota magazina i naslovnih strana časopisa. Postalo je jasno da treba razrešiti neke nedoumice, pa sam stoga odleteo u Francusku.

Unajmio sam auto u Nici i putovao kroz seoske pejzaže koje su Zermano i Luiza toliko voleli. Nisam mogao da se ne zapitam kako je izgledala ona noć kada su putovali prvi put pre pedeset godina. Šta se tog poslednjeg leta dogodilo među njima? Zašto ju je Zermano napustio? Da li je padala kiša te noći kada su se poslednji put odvezli? Da li je maestral raščistio oblake sa neba da bi razotkrio zvezde nad pejzažom Provanse?

Odveo sam se do Vil Ruža kroz brda iz kojih se hiljadu godina vadio njihov oker kamen. Vil Ruž je prianjao uz najviše brdo, iznad odsečene litice s izloženim žilama žute i narandžaste zemlje koja se stapala u jarkocrvenu. Ovo je bila crvena boja koju je Zermano tako upadljivo koristio u svojoj paleti, boja koja je prenosila sopstvenu legendu. U francuskim udžbenicima pisalo je o Vil Ružu. Moćni plemić je nekada tamo vladao iz zamka koji je gledao na dolinu. Jednoga dana se u zamku pojavio trubadur i bio je pozvan da ostane i peva na plemićevom dvoru. Trubadur je pevao i svirao na oduševljenje svih, i na kraju postao miljenik plemićeve žene. Kada je plemić saznao za to, sukobio se s trubadurovom baršunastog glasa. Trubadur je poricao bilo kakav greh, ali je plemić potegao svoj mač. Trubadur, koji nije imao čime da se brani sem pesmom, počeo je da peva. Plemić je presekao trubadurovo grlo sečivom. Te noći posle večere, sedeći u čelu stola za bankete, plemić se raspitivao da li je njegova žena zadovoljna fino kuvanim komadićima koji su joj posluženi. Odgovorila je da su to najslađi komadići koji su ikada prešli preko njenih usana. Nasmijani plemić ju je obavestio da je upravo probala srce svog obožavanog trubadura. Žena se zagrcnula i povratila, i izjavila da više nikada neće jesti. I, zaista nije. U zoru se bacila s visoke litice u dolinu. Njena krv se raširila preko polja, natopila zemlju i za sva vremena je obojila grimizno.

Stoga je Vil Ruž legendaran već sam po sebi, a sada još i više kada znamo da je Zermano tamo ostavio Luizu, a onda se kasnije vratio i pokušao da je nađe. To je jedini zabeleženi period u zreлом životu ovog plodnog slikara koji se ne odnosi na slikanje. Znamo da je mnoge dane proveo u kafeu ispred rimske fontane na gradskom trgu, nadajući se da će videti Luizu u prolazu, sve vreme ispijajući lokalni pastis koji je doprinosio oluji koja je već besnela u njegovoj glavi. Znamo da je ubrzo posle toga ušao u plodan period

slikanja, koji po pitanju kvaliteta i raznolikosti ostaje ključni period njegovog životnog opusa.

Izvan Vil Ruža na putu za selo Reinj, pejzažom još uvek dominiraju vinogradi i voćnjaci. Iz negovanih redova vinove loze i drveća uzdižu se impozantne zgrade starih kamenih kuća na farmama, koje su zaljubljenici u rustičnu arhitekturu sada renovirali. Kada su Zermano i Luiza ovde stigli, bila je to zaboravljena zemlja. Vrhovi brda bili su istačkani skoro napuštenim selima, kamenim mauzolejima u raspadanju, koje su uglavnom posećivali vetar i duhovi burnih religijskih ratova koji su u šesnaestom veku besneli selima. Za vreme Drugog svetskog rata tu se nastanilo drugačije stanovništvo. Seljani su postali čvrsto uporište za borce Pokreta otpora, bacili su se u akciju borbom i spletkama, terorom i pogubljenjima, tako da se sused borio protiv suseda. I to će igrati ulogu u životima Luize i Zermana – ali, ja se istrčavam.

Od svih srednjovekovnih sela razbacanih po grebenima Provance, Reinj najviše nadahnjuje. Ono je venac kamenih zgrada koji kruniše planinski vrh. Niže planine, ljubičaste i zelene, obavijaju svoje ruke oko podnožja sela, prizivajući zagrljaj prirode. Reinj je arhitektura diktirana s prozora duše ratnika, utvrđenje namenjeno smrti, i kada dođe do konačnog pada, biće to pad u materinske ruke. Kako je izvrstan izbor Luiza načinila birajući ovo mesto.

Dok sam se penjao putem do Reinja, video sam Šato Kolin u udaljenoj letnjoj izmaglici, još jedno mesto za koje ću uskoro otkriti da čuva zakopanu misteriju u vezi sa Zermanom i Luizom. Mada je Šato Kolin jedna od najslikanijih turističkih znamenitosti u Provansi, i privlači turističke autobuse iz cele Evrope, još uvek nije predao svoju prestupničku lepotu. Njegovi tornjevi od grubo tesanog kamena naginju se prema horizontu prkoseći gravitaciji. Zamak je nekada bio dom jednog slavnog pisca, grabljivca čija su nezakonita zadovoljstva gonila njegovo izmučeno pero da klizi. Krv žrtava bila je njegovo mastilo. Taj čovek, „božanski markiz“, obmanuo je istoriju ponovnim izmišljanjem sopstvene. Šato Kolin stoji kao perverzija u ovom inače idiličnom prizoru, njegova prazna ljuštura nadnosi se nad pejzažom, njegove tajne još uvek proganjaju one koji su došli preblizu. Nema sumnje da su Luiza i Zermano potpali pod njegove čini.

Kada sam se konačno dovezao u Reinj, između kamenih stubova stare rimske kapije na ulazu u selo, bio sam zaprepašćen brojem kola naređanih duž uzanih ulica. Ovo nisu bila kola skromnih seljana, već blistave limuzine iz Pariza, Ciriha, Londona i Madrida. Muškarci u svilenim odelima i žene u stilskim haljinama nagnuli su u selo, jer je ovo bio dan važne aukcije. Cenjena umetnička galerija iz Njujorka nameravala je da rasproda Zermanove slike i crteže koji su pronađeni u Luizinoj kućici. Tema svih umetničkih dela bila je Luiza. Njujorška galerija je poslala katalog radova prestižnim institucijama i kolekcionarima širom sveta. Zavisno od nečije tačke gledišta, katalog je dokumentovao riznicu izgubljenih umetničkih dela, ponos zemlje, san poreskih službi, ili nagradu nekolicini bogatih. Moj univerzitet je primio kopiju ove skupo odštampane stvari pod nazivom *Luiza Kolar: Izložena muza*. Pošto univerzitet poseduje dva retka Zermanova crteža iz ranog perioda, bili smo stavljeni na spisak potencijalnih licitatora za današnje zbiivanje. Naravno da univerzitet nije imao fondove s kojima bi seo za takvu internacionalnu partiju pokera s visokim ulozima, i sasvim sigurno nije imao nameru da me pošalje na licitaciju da pokažem njegove plitke džepove. U Reinj sam došao na svoju ruku.

Nisam imao u planu da prisustvujem licitaciji. Želeo sam da umetnička dela mogu da ostanu tamo gde su i bila pola stoleća, u Luizinom skromnom domu. Mogla je da postane veoma bogata da je odlučila da ih proda. Nije prodala nijednu stvar, ni najmanje parče papira na kome je mogao da bude njen lik iz mladosti u ugljenu, nacrtan Zermanovom hitrom rukom dok ju je gledao kako spava, ili posle vođenja ljubavi pored vatre, ili nakon prvog gutljaja vina pre večere koju je spremila. Čak i na crno-belim crtežima, Luizini obrazi su goreli od obećanja. Nisam mogao da podnesem da vidim kako joj se ono što je bilo njeno za života poriče u smrti. Hteo sam da propustim licitaciju, mada je to za mene kao naučnika značilo da nekako nemarno pristupam svojim obavezama. Ono što nisam želeo da propustim bila je mogućnost da uđem u njen dom, da sopstvenim očima vidim gde je Luiza toliko godina živela sa svojim tajnama.

Parkirao sam auto i pešačio sam u pravcu iz kojeg je dolazila elegantno obučena gomila, jer je ona mogla samo da se vraća s licita-

cije u Luizinoj kući. Prošao sam pored seoskog kafea, koji je imao toliko posla da se to nije smatralo mogućim u mirnijim vremenima. Bio je pretrpan međunarodnim medijima i moćnicima iz sveta umetnosti, a svi su došli zbog nedavno pronađene slavne ćerke Reinja. Kada je Luiza pre pedeset godina stigla tamo, to mesto je bilo izgubljeno, bez aerodroma za mlazne avione na obližnjoj Azurnoj obali, bez autoputa koji preseca zemlju, bez vozova brzih kao metak, koji projure od jedne do druge evropske prestonice za samo nekoliko sati. Reinj je tada bio zabačen, ne samo po položaju već i po svom opažanju spoljnog sveta. Za Reinj nije postojao svet izvan vinograda i voćnjaka koji ga okružuju, izvan visokih šuma u kojima odlično uspevaju tartufi i divlje cveće. Interesovanje (Reinja) nije se protezalo dalje od njegovog glavnog trgovinskog centra preko puta doline, Vil Ruža. Legendarna svetla Pariza bila su daleka koliko i sunce. Reinj ne bi razlikovao Zermanove slike od činije s breskvama i, da mu je ponuđen izbor, pre bi izabrao breskve. Selo je znalo godine najuspešnijih berbi u svojim vinogradima, ali nije znalo Luizino pravo ime. Reinj nije bio svestan slave koja je okruživala Luizu dok je živela sa Zermanom. U Reinju, Luiza je bila jednostavna ćerka sela, a selo je bilo tolerantni roditelj.

Sada je Reinj bio ponosan roditelj, koji je pod bleskom medija postao slavan preko noći. Njegovi upravnik pošte, doktor, gradonačelnik, farmeri i vinari – svi su davali intervjuje o Luizinom životu, svaki ponaosob postajući autoritet istog trena. Da, govorili su neki, dobro su je poznavali, bili su najbolji prijatelji, kako je druželjubiva i spremna na šalu ona bila. Ne, odgovarali su ostali u horu, nikada nije napuštala kuću sem za ono najosnovnije, nikada nije razgovarala sa ženama, samo s muškarcima, a i tada tek ono elementarno. Bila je zatvorena, po strani, uplašena, snebivljiva, paranoična. Glupost, povikao je pekar, bila mi je ljubavnica, nežna poput zeca u kavezu. Sve same laži, izjavio je kasapin, nije bila ničija ljubavnica i nikada nije bila pitoma, to mogu da posvedočim!

Prošao sam seosku crkvu u arhitektonskom stilu romantičnog svadbenog kolača i skrenuo u ulicu koja je vodila do Luizine kuće. Iznenada mi se zavrtelo u glavi jer je ulica ubrzo postala samo kamena staza duž vrha trošnog srednjovekovnog bedema, koji se na jednoj strani obrušio u tri stotine metara dubok ponor ka dolini. Ptice su kr-

starile nebom iznad doline. Iza njih se iz udaljenog lanca planina uzdizao vrh Mon Ventu; njegov goli, vetrom šibani vrh nemi podsetnik na svet van domašaja. Moja vrtoglavica nije nastala zbog zanosne realnosti zurenja u takvu velelepnot sa tako isturenog položaja, već zbog činjenice da toliko prilazim Luizi, mestu na kome je ona stvarno živela. Da sam samo znao šta me čeka, možda bih se okrenuo. Osećao sam da me Luiza doziva. Zнала je da će se neko poput mene pojaviti, neki radoznalac koji će ispitivati, koji će pronaći ono što ona sama za života nije mogla podneti da obelodani.

Kada sam se našao pred kamenim zidom njene kuće, s osunčanim cvetovima koji su se pružali sa dugih puzavica i ispred bledoplavih drvenih vrata, nisam mogao da se okrenem. Ono što nisam znao, nisam znao. Gurnuo sam vrata i ušao. Prvo što sam osetio na svojoj koži bila je hladna svežina unutrašnjosti posle vreline na otvorenom. Nisam imao osećaj da je neko ovde ostario i umorio se. Umesto toga, tu je bio tihi otkucaj proživljenog života, kontinuiteta. Zidovi su u svojim glatkim malterisanim površinama imali treperavu oker nijansu. Sobe nisu bile prostrane, ali su njihove proporcije činile da postanete svesni većeg sveta kroz otvorene kapke na visokim prozorima, odakle se moglo videti sve u daljini: Šato Kolin, Vil Ruž, Mon Ventu. Istraživanje jedne po jedne sobe davalo je osećaj da ste usred vazduha, da se kotrljate preko pejzaža vremena.

„Mogu li da vam pomognem?“

Brižan glas je dopirao odasvud i niotkud. Pogledao sam naokolo i nisam video nikoga.

„Bojim se da je licitacija završena, nijedno umetničko delo nije ostalo. Slučaj je zatvoren.“

Pronašao sam glas. Dopirao je kroz otvoren prozor Luizine spavaće sobe. Stajao sam pored kreveta sa visokim uzglavljem od trešnjinog drveta, u kom je Luiza spavala sve dok jednog jutra nije pronađena, zaspala zauvek. Glas je dopirao spolja sa kamene terase, od čoveka koji je sedeo u pletenoj stolici i spretno radio na kalkulatoru. Izašao sam na terasu. Čovek obučen u moderno skrojeno odelo je ustao i pružio ruku u znak pozdrava.

„Ja sam Ralf Norison iz Njujorka. Naša galerija zastupa Zermanna širom sveta. Pošto je sve radove gospođice Kolar uradio Zermano, on ima prava na njih. Budući da niko nije istupio da opovrgne ta

prava, rasprodali smo umetnička dela na zahtev dece – uz velikodušne poreske priloge raznim umešanim vladama, mogu da dodam.“

Nisam tražio da išta doda. Izgledao je kao da se brani kada sam se predstavio i rukovao se. Brzo sam ga uverio da nisam poreznik, niti sam došao da prisustvujem licitaciji. Pošto sam naučnik, moje interesovanje je čisto akademske prirode; hteo sam samo da pogledam Luizin dom. Kao da mu je laknulo što nisam službenik iz poreskog poslat da nasrne na njegov profit koji mu je pao s neba. Ponovo je utonuo u pletenu stolicu, obraćajući mi se veoma opširno, kao da želi da istakne da je ono što ima da kaže toliko značajno da je suđeno da postane fusnota veličanstvenom životu Franciska Zermana.

„Vaše mi ime zvuči poznato. Mislim da sam pročitao jedan vaš članak u nekom ne baš poznatom žurnalu. O čemu je tu bilo reči? Ako se tačno sećam, bila je to teorija o Zermanovom srednjem periodu, i kako bi se mogao protumačiti kroz njegove slike Luize. Ne baš jedinstvena ideja, većina vas akademskih dečaka oglodala je svo meso sa te stare koske. Što ne znači da je Luiza potpuno nevažna. Ne znam zašto se na tako surov način otarasio nje, pravi operski zaplet. Onda, da bi sve to premašila, ona se pojavljuje mrtva u ovom selu u nedodijji. Niko ovde nije znao ko je bila ona, ma da svi oni vole da lažu o tome. To je deo opere, jer mi nikada u stvari nećemo znati šta se desilo. Nikada nismo imali drugi i treći čin. Niko nije ostao da ispriča priču. Zavesa je pala.“

Poslednja stvar zbog koje sam doputovao ovde bila je da slušam osakaćene kritike svojih teorija. Brzo sam pogurao razgovor na neutralan teren. Raspitivao sam se o Luizinim ličnim stvarima. Odeća? Nakit? Da li je preostalo išta što bi moglo da pruži uvid u njen život?

„Nešto zlatnog art-deko nakita je jedino vredno. Dali smo ga na procenu u Pariz. Očigledno je da joj ga je Zermano dao. Držala ga je u jednoj staroj kutiji za boje ispod kreveta. Pretpostavljam da je kutiju donela kada je došla u Reinj, jer su u njoj nekada bile Zermanove uljane boje. To je bilo nešto lično po čemu je mogla da ga pamti. Tužno je za šta će se razočarani ljubavnici prilepiti – za neki stari šal, praznu čekovnu knjižicu, privezak za ključeve, najneobičnije stvari. Pretpostavljam da ljubav umire, ali ne i nada.“

Raspitivao sam se o umetničkim delima. Kako je Luiza uspela da dođe do njih?

„Tu nema mnogo misterije. Pre rata, Zermano je već bio jedan od dominantnih slikara Evrope. Nije prezirao da život proživi u skladu s vlastitim očekivanjima. Život koji je s Luizom vodio na Rivijeri po svemu je dostojan romana: soirées, filmske zvezde i članovi kraljevskih porodica koji dolaze da bace pogled na usijani par u ružičastoj vili na uzvišenju s pogledom na more. Zermano je imao ‘štuc bearket’, retkost čak i u to vreme, luksuzni automobil veličine hotelske sobe. Prema jednoj priči, dobio ga je od kolekcionara koji ga je trampio za sliku. Druga priča je da ga je dobio u kazinu u Monte Karlu. Ko zna? Sada verovatno rđa u pesku zadnjeg dvorišta nekog bogatog Arapina. Možete da natovarite dobru količinu umetničkih dela u ‘štuc bearket’; mogli biste mali muzej da smestite u njega. Legenda kaže da je Zermano utovario Luizu sa slikama i crtežima u ‘bearket’, dovezao se do Vil Ruža i izbacio je sa stvarima. Iz nekog razloga, želeo je da nju i umetnička dela na kojima je ona, izbacii iz svog života.“

Podsetio sam ga da je to jedno neobično gledište. Kritičari su se saglasili da je Luiza posle rata inspirisala neka od Zermanovih remek-dela. Slike i crteži njenog lika koji su urađeni po sećanju bili su zastrašujuće slični onima koje je stvorio dok su živeli zajedno. Što naglašava moje teze da Luiza nije bila samo njegov model u životu, bila je sam njegov *model* života.

„To je samo po sebi očigledno, moglo je da se vidi u delima koja su ovde danas prodana. Ali Zermano je imitator koliko i pravi alhemičar. Ako pogledate njegov poslednji španski period, tačno primećujete kako je sjajan imitator on bio. Naslikao je najmanje dvadeset verzija Velaskezove *Las Meninas*, pokušavajući, pretpostavljam, da se na tome usavrši. A nesporno nije prezaao od toga da imitira sebe. Bojim se da su svi veliki umetnici krivi po tom pitanju ako požive dovoljno dugo. Neki su zbog toga krivi čak i ako ne požive dugo.“

Ova trgovčeva manipulacija Zermanovom umetničkom reputacijom bila je besmislena, ali i tipična za njegovu sortu. Bio je član nepopravljive klase koja veruje, kada nasluti genija u umetničkim delima, da samo kroz to taj genije može da se nametne dosadnoj publici koja ništa ne sumnja. Ovaj spektakl na pletenoj stolici – s autoritativnim mahanjem cigaretom, njenim guranjem u oko dana, ne primećujući s kakvom je toplinom Luiza postavila saksije sa